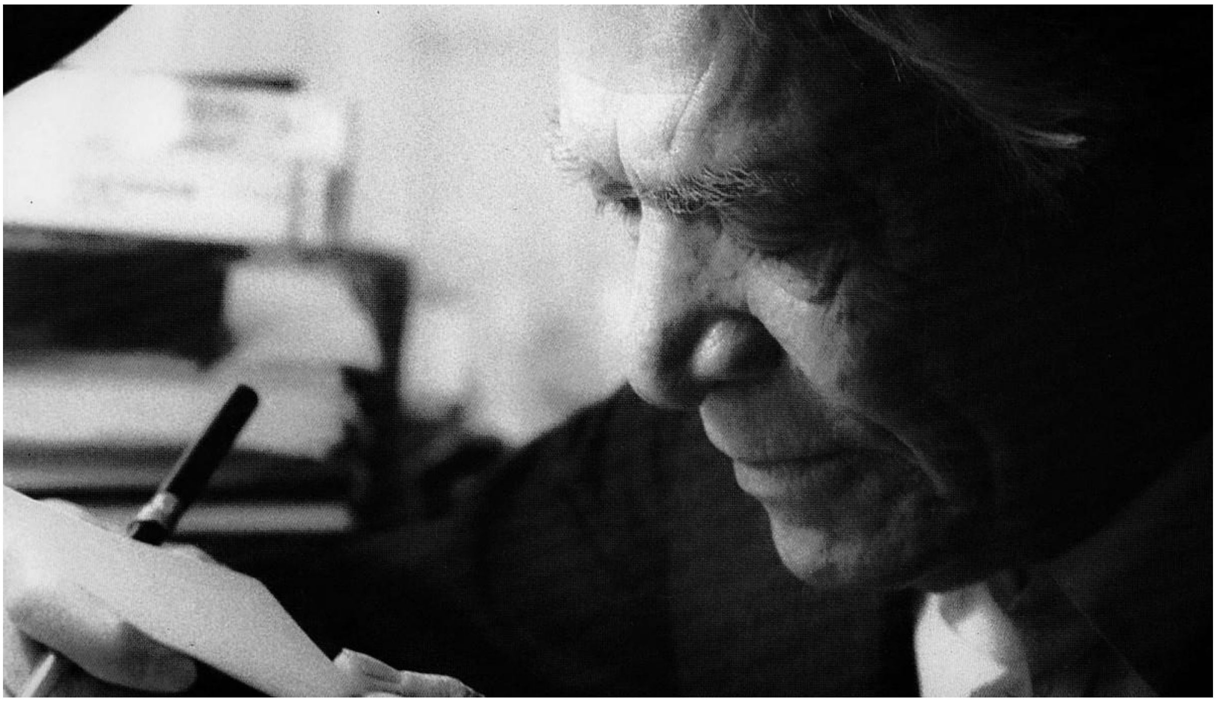

تەرجەمە

" محەممەد قازی "

ئامادەکردنی: فارووق فەرهاد

پێشکەش بە نووسەران و وەرگێڕانی وڵاتەم...

بەشێک لە وتووێژی کاک عەزیزی کەیخوسرەوی لە گەڵ وەرگێڕی بەناو بانگ محەممەدی قازی.

تەرجەمە

محەممەدی قازی: تەرجەمە یا وەرگێڕان کارێکی گرینگ و ئەساسییە. وەرگێڕ وەختێک لە کاری خۆیدا سەردەکەوێ کە بتوانێ حەوت ئەسڵی خواروو لەبەر چاو بگرێ. لەبەر چاو نەگرتنی هەر یەک لەم ئەسڵانە دەبێتە هۆی ئەوە زەبرێک وە وەرگێڕانەکەی بکەوێ.

١. مەبەستی مەتنە ئەسڵی یەکە بگەیەنێ.

٢. ڕاوێژی زاری نووسەر بپارێزێ.

٣. زمانی تایبەتی مەتنەکە بدۆزێتەوە.

٤. وشەی ڕاست و بەڕێ و جێ و لە زاران خۆش هەڵبژێرێ.

٥. ڕێزمان لە مەتنی وەرگێڕاوەکەدا لەبەر چاو بگرێ.

٦. کورت و درێژی ڕستە و بۆچوونەکانی نووسەر بپارێزێ.

٧. نووختە و جێگەی نووختەدانان لەبەر چاو بگرێ.

جا با ئێستا بزانین مەبەست لەم حەوت باسە چیە و بە نۆبە هەر یەکە لە وان شی بکەینەوە.

١. ڕوونە کە وەرگێڕ دەبێ ئەو زمانەی وەریدەگێڕێتە سەر زمانەکەی خۆی، ئەوەندەی تێدا شارەزا بێ کە لە بابەت و مەبەستەکانی بگا و وردە ئیشکالیش لە فەرهەنگ یا لای ئەوکەسانە کە زمانەکە لەو باشتر دەزانن حەل بکا. بە کورتی وەرگێڕ دەبێ مەبەستی نووسەری ئەسڵی بزانێ و وەک خۆی وەری بگێڕێتەوە نەک ئەوە وەرگێڕاوەکە بە پێچەوانەی قسەی نووسەر بێ و مەبەستی ئەو نەگرێتەوە.

٢. ڕاوێژی زاری نووسەر بپارێزی.

نووسەر بە پێی سروشتی خۆیان ڕاوێژی جۆراوجۆریان هەیە. من زۆرتر ئەو نووسەرانە دەناسم کە کارەکەیانم بە فارسی وەرگێڕاوە بۆیە وێنە لە وان دێنمەوە.

نیکۆس کازانتاکیس نووسەری یۆنانی شۆخ و قسە خۆشە و نووسراوەکانی پڕن لە قسەی خۆش و بەتام و خوێ. بۆ ئەوە کە ئەو قسەتان بۆ دەرکەوێ کتێبی " ئازادی یا مەرگ "، " مسیح باز مەسلۆب " و "زوربای یۆنانی " کە من وەرمگێڕاونەوە، بخوێننەوە.

ئەناتۆل فرانس نووسەر و فەیلەسۆفی فەڕەنسەیی تەنز نووس و ناسک هەستە. ئەوەم لە کتێبی " جزیرە پنگوئنها " کە کردمە فارسی بۆم دەرکەوت کە تەنزی توند و تیژ دەنووسێ. ئەوەی کاری ئەم چەشنە نووسەرانە وەردەگێڕێتەوە دەبێ لە وەرگێڕاوەکەدا ئەم شیرین زمانی یا وشک و ڕەقی یا تەنز وێژی و فرە هاوێژی نووسەرەکەی لە بەر چاو بێ.

دەنا ئەگەر هەموو بابەتێک وەک یەک تەرجەمە بکرێ و خوێنەر تەنیا بە ڕوانینی بەرگی کتێبەکە نووسەرەکەی بناسێ وەرگێڕاوەیەکی سەرکەوتوو نابێ و وەک ئەوە دەچێ کە هەموو کاری نووسەر یەکن.

بۆ وێنە فەرموو، دانیشە، داتووکە، هەر سێک یەک مانان هەیە. بەڵام گوتنەکەیان فەرق دەکا. فەرموو بۆ ڕێز و تەعاروف دەبێ. دانیشە حاڵەتی خۆمانە و ئاسایی هەیە. داتووکە نیشانەی تەشەر و سووکایەتییە.

ئێستا ئەگەر وەرگێڕی شوێنەواری نووسەرێک هەر کام لەم وشانە بەرێ و جێ و پڕ بە پێستی خۆیان لە کار نەکا ئەودەم ڕاوێژی زار و مەبەستی نووسەری ڕانەگەیاندووە.

٣. زمانی تایبەتی دەقی نووسراوەکە بدۆزێتەوە.

نووسەرێکی وەک "بۆکا چیۆ" نزیک بە شەشسەت و پەنجا ساڵ لەمەوبەر ژیاوە یا " سروانتس " چوار سەت ساڵ بەر لە ئێمە بووە. زمانیان لە گەڵ ئێمە جیاوازی هەیە. هەر وەک زمانی " تاریخ بیهقی" لە گەڵ زمانی "تاریخ مشروطیت" یا نووسراوەکانی جەماڵزادە و جەلال ئال ئەحمەد یەک نیە.

ئێستا ئەگەر وەرگێڕێکی فەرەنسەیی یا ئینگلیسی " تاریخ بیهقی " یا " گلستان سعدی" هەر بەو زمانە وەرگێڕێتەوە کە بەرهەمەکانی جەماڵزادە و هیدایەتی پێ وەرگێڕاوە، حەتمەن سەر ناکەوێ.

دیسان لە کارەکانی خۆم کە زۆرتر لە گەڵیان شارەزام وێنە دێنمەوە. بایەخی شێوە وەرگێڕانی " دن کیشوت " یا " دکامرون "ی من لەوە دایە کە توانیومە زمانێکی نزیک بە زمانی نووسەرەکەیان بۆ بدۆزمەوە. ئەگەر پێم نەڵێن خۆهەڵکێشە دەڵێم کە ئەو مەبەستە یەکێک لە هۆیەکانی سەرکەوتنی منە و بە بڕوای هێندێکان وەرگێڕاوەکە لە ئەسڵەکە نزیکترە.

٤. وشەی ڕاست و بە ڕێ و جێ و لە زاران خۆش هەڵبژێری.

ڕەنگە وشەیەک چەند مانای هەبێ یا چەند شێوەی جۆراوجۆری بێ. وشە وەختێک ڕاست بەکار هاتووە کە مانای دڵخوازی نووسەری گەیاندبێ. بۆ وێنە وشەی " سۆڕس " هەم بە مانای "کانی"یە و هەم بە مانای "سەرچاوە" و "مەنبەع". دەبێ وەرگێڕ بزانێ مەبەستی نووسەر کام مانایە، یا وشەی "گرناد" هەم بە مانای " هەنارە" و هەم بە مانای "نارنجۆک" هەنار دەخورێ و نارنجۆک پیاو دەکووژێ. وەرگێڕ دەبێ زۆر ورد بێ کە نەکا بەجێی هەنار وشەی نارنجۆک داینێ یا بە پێچەوانە. (من وەرگێڕێک دەناسم ئەو کارەی کردبوو.)

وشه وەختێک بە ڕێ و جێ و لە زاران خۆش دەبێ کە وەرگێڕ لە نێو چەند مانا و شێوەدا هەرە خۆش ڕاوێژیان هەڵبژێرێ. بۆ وێنە وشەی "فیگۆر" بە مانای ڕووخسار، دەمووچاو، قەڵافەت و ... هاتووە هەمووش هەر یەکن یا وشەی " تریست " بە مانای خەمگین، پەرۆش، دڵگیراو، خەمناک، بە پەژارە و... هاتووە وەرگێڕی خۆش زەوق ئەو کەسەیە کە لەم وشانە ئەوەی لە گەڵ مەتنی وەرگێڕاوەکەی ڕێک دەکەوێ هەڵبژێرێ. بە هەر حاڵ ئەو باسە بەستە بە زەوق وەرگێڕە و وەرگێڕی خۆش زەوق و بە تایبەتی شێعرناس لەم وردەکارییانەدا سەرکەوتووترە.

٥. ڕێزمان لە دەقی وەرگێڕاوەکەدا لەبەر چاو بگرێ.

ئەمە ڕوونە کە مەرجی سەرەکی ڕاست بوونی ڕستەیەکی فارسی و هەموو زمانێک لەبەر چاو گرتنی ڕێزمانی ئەو زمانەیە. بۆ وێنە لە فارسیدا زەمیری سێهەم کەسی تاک بۆ شت و مەک "آن"ە و بۆ کەس "او".

وەختێک کۆبکرێتەوە ئەویان دەبێتە " آنها " و ئەمیان " ایشان "یا " آنان". ئەوەش دەزانین کە سیفەت و مەوسووف جێگەیان وەک زمانی فەڕەنسە نیە. هەروەها ژمارەکان. ئێمە دەڵێین " مردان دانا " بەڵام فەڕەنسەیی دەڵێن " مردان دانایان " یا ئێمە دەڵێین " پنج مرد " ئەوان دەڵێن " پنج مردان". وەرگێر دەبێ ڕێزمانی خۆی لەبەر چاو بگرێ و لە شێوە و ڕێبازی ئەو زمانە کە نووسراوەکەی پێ نووسراوە پەیرەوی نەکا.

٦. درێژ دادڕی و کورت بڕینەوەی نووسەر لەبەر چاو بگرێ.

ئەوەش ڕوونە. ئەگەر نووسەر مەبەستێکی لە دێڕێکی کورتدا بڕیوەتەوە وەرگێڕ دەبێ لاسای بکاتەوە و ئەگەر هەستی بەوە کرد کە دەبێ پتر شی بکرێتەوە دەتوانێ لە پەراوێزدا باسی بکا. یا ئەگەر نووسەر مەبەستێکی لە چەند ڕستەی دوور و درێژدا باس کردووە وەرگێڕ نابێ دریغی بکا. لەبەر چاو نەگرتنی ئەم ئەسڵە دەبێتە هۆی ئەوە کە وەرگێڕا و لە گەڵ نووسراوە چەند لاپەڕە کەمتر یا زۆرتر بێ کە ئەوەش باش نیە. بە کورتی ئەگەر نووسەر

وشەی "بیابان"ی هێناوەتەوە پێویست ناکا ئێمە "بێروون"یشی ڕەگەڵ بخەین.

٧. بایەخ بە نووختەدانان بدا.

نووسەری قەدیم ئەو باسەیان لەبەر چاو نەدەگرت. ناسینەوەی ئاخری ڕستە زۆر دژوار بوو. پیاو نەیدەزانی ئایا ئەم دێرە لە یەکی دیکە وەرگیراوە یا گوتەی نووسەرەکەیە، پرسیارییە، یا...

لەو دەمەدا کە ئێمە شارەزای ئەدەبی ڕۆژئاوا بووین فێری نووختەدانان بووین. جا کە وابێ دەبێ نووختەی ئاخری ڕستە و نیشانەی پرسیار(؟) و نیشانەی سووڕمان (!) یا وێرگوول (،) یا گیوومە (" ") نانی نەقڵی قەول هەر بەم شێوە کە نووسەر کردوویەتی لەبەر چاو بگرین تا خوێندنەوە و تێگەیشتنی ئاسانتر بکەینەوە.

لەم باسە بەوە دەگەین کە هەموو ئەم قاعیدە و ڕێ و شوێنانەی تەرجەمە بۆ لەبەر چاو گرتنی دوو ئەسڵی بنەڕەتییە:

. یەکەم: دۆزینەوەی مەبەست و پەیامی وەرگێڕاو.

. دووهەم: دۆزینەوەی شێوە و ڕێبازی نووسەرە.

سەبک و ڕێباز، ڕاوێژی ئاخاڤتن و تەنزی زمان و دۆزینەوەی وشەی بە ڕێ و جێ و کورت و درێژ و لەبەر چاو گرتنی ڕێزمان و نووختەدانانیش دەگرێتەوە.

سەرچاوە: گۆڤاری ئەدەبی و فەرهەنگی " سروە " ژمارەی ١٣ گەلاوێژی ساڵی ١٩٨٨.١٣٦٦

سپاس بۆ هاورکاری سیمینی ئیفتیخاری

٢٠٢٥/٠١/٠٢

محەممەدی قازی لە ژووری کاری خۆی

پەیکەری محەممەدی قازی لە شاری مەهاباد

فاڕووق فەرهاد